

La informació que aquí apareix està treta de:

<http://www.pensament.com/filoxarxa/filoxarxa/FiloXarxa.htm>

Kant, Immanuel (1724-1804)

1. Biografia i context

El més gran filòsof alemany de tots els temps i un dels que més gran influència ha tingut en la història del pensament, al que va donar un gir de 180 graus, metafòricament anomenat «**revolució copernicana**». Va néixer a Königsberg (llavors formava part de Prússia oriental tot i que en l'actualitat és una part de Rússia), quart fill d'una família humil d'onze germans. Els biògrafs descriuen els pares de Kant, Johann Georg Kant i Regina Reuter, com a persones summament honestes, rectes i amants de la concòrdia, i a la mare en particular, que Kant va perdre als tretze anys, com a una dona que va imprimir en la seva família l'esperit i les normes del **pietisme**. Als sis anys, Kant assisteix a l'escola local de l'Hospital suburbà i, després, dos anys més tard, ingressa al *Colegium Fridericianum*.

Königsberg, que deu el seu origen a la fusió, succeïda el mateix any del naixement de Kant, de tres nuclis urbans, un dels quals havia estat antiga fortalesa de l'Ordre Teutònic i posteriorment residència, durant gairebé un segle, dels ducs de Prússia, era, en el s. XVIII, un dels focus principals del pietisme a Prússia. Franz Albert Schultz, director del col·legi i pietista destacat, encara que d'orientació moderada, s'encarrega de la formació del petit Kant, continuant l'educació iniciada per la mare.

Als 16 anys, Kant ingressa a la universitat Albertina de Königsberg, on Martin Knutzen, **wolffià** heterodox d'idees renovadores i coneixedor, a més a més, de la física newtoniana, el va iniciar no sols en la filosofia de **Wolff**, llavors ja en plena crisi, sinó també en les teories físiques de **Newton**. La situació de crisi de la metafísica **racionalista** de Wolff segons la tradició de **Leibniz** i els problemes que sorgeixen dels nous plantejaments de la **física** de Newton, junt amb el pietisme ambiental viscut des de la infància, configuren l'ambient intel·lectual de la joventut de Kant; no és estrany, doncs, que les primeres obres de Kant conreessin qüestions científiques més que filosòfiques, que després intentés una nova manera de fer filosofia i que l'ètica kantiana contingui quelcom d'aquells primers rigors i entusiasmes morals. En morir el seu pare, el 1746, Kant es veu obligat a abandonar la universitat i ha de guanyar-se la vida com a preceptor, o tutor, en famílies dels voltants de Königsberg. Llavors havia començat a canviar el panorama filosòfic d'Alemanya: Frederic Guillem I priva a Wolff de la seva càtedra en Halle i li mana sortir del país; Maupertuis, científic i filòsof francès il·lustrat, és encarregat per Frederic II de Prússia per organitzar l'Acadèmia de Ciències de Berlín (1744-1759); cap a 1740, les obres de **Christian August Crusius** (1715-1775) comencen a estendre l'**empirisme** anglès per Alemanya.

Kant publica, el 1749, en alemany, no en llatí, la seva primera obra: *Idees sobre la vertadera valoració de les forces vitals*, inspirada en la física de Leibniz, iniciant així el denominat «període precrític», que durarà fins a 1770, durant el qual

predominen les obres sobre temes científics. A aquesta primera obra segueix, el 1755, tornat ja a Königsberg, una altra publicada anònimament, *Història general de la natura i teoria del cel*, en la que proposa una cosmogonia **mecanicista**, d'inspiració newtoniana, que anticipa la hipòtesi que després es va anomenar hipòtesis «de Kant-Laplace» sobre l'origen de l'univers. Aquest mateix any obté el doctorat en filosofia, amb una tesi *Sobre el foc*, i després, amb *Nova elucidació dels primers principis del coneixement metafísic*, obra de crítica a la metafísica de Wolff, escrita per obtenir el permís per a la docència com a professor no titular, inicia la sèrie dels seus escrits pròpiament metafísics.

Entre 1762 i 1764 publica obres que el donen a conèixer com a filòsof a Alemanya: *Investigació sobre la claredat dels principis de la teologia natural i de la moral*; *L'única prova possible per demostrar l'existència de Déu*; *Intent d'introduir en la saviesa de l'univers el concepte de les magnituds negatives*. És una època de gran activitat intel·lectual que combina amb una intensa activitat social -a què dedicava mitja jornada, per les tardes-, que li fa merèixer el títol de «Mestre elegant», que crida l'atenció per l'agudeses d'esperit i la profunditat i amplitud del saber; època a què es refereix l'elogi de **Johann Gottfried Herder**, alumne seu durant diversos anys, fins a 1764 (**veure text**). En *Somnis d'un visionari aclarits pels somnis de la metafísica* (1766), que escriu contra el visionari suec, Emanuel Swedenborg (1689-1772), rebutja definitivament el tipus de metafísica, tan allunyat de l'experiència, que es practicava en aquell moment, i s'inclina ja per una concepció de la filosofia, de la **metafísica** -diu- «de la que el destí m'ha fet enamorar-me», com la ciència dels límits de la raó humana, i no com un sistema de saber; la filosofia, més que coneixement, és per a ell crítica d'aquest.

Per aquests anys es va estenent per Alemanya l'**escepticisme** il·lustrat anglès i francès, un dels principals promotors del qual és el ja esmentat Christian August Crusius i, a través d'ell, coneix Kant les idees escèptiques de l'empirisme de **Hume**. A això fa probablement referència quan, més tard, diu Kant que deu a Hume haver-ho despertat «del somni dogmàtic» (**veure text**). Kant s'adhereix, doncs, a una crítica de la metafísica que s'inspira en Hume, però no admetrà els seus plantejaments escèptics. Així, el 1770, amb ocasió de passar a ser, als 46 anys, professor ordinari de lògica i metafísica a l'universitat de Königsberg, redacta l'anomenada *Dissertació de 1770*, el títol del qual és *Sobre*

la forma i els principis del món sensible i intel·ligible, en la que distingeix clarament entre coneixement sensible i coneixement intel·ligible, de manera que el coneixement no queda limitat merament a l'experiència, havent de reconèixer, per aquest, un coneixement metafísic que ha de justificar-se. Aquí comença la construcció de la que serà anomenada **filosofia transcendental**, edificada sobre la idea d'un subjecte que imposa les seves condicions subjectives a la possibilitat que les coses siguin conegudes i pensades; la «gran llum» que diu haver percebut cap a l'any 1769. Amb aquesta data comença l'anomenat «període crític» que Kant inicia amb un silenci de 10 anys, que dedica a l'anàlisi de les objeccions que se li van formular a la seva proposta inicial d'assenyalar les característiques del coneixement sensible i de l'intel·lectual. La «gran llum» no és una altra que la noció de **subjecte transcendental**, o de subjectivitat transcendental, a saber, aquella que imposa a la matèria del coneixement la manera o forma de conèixer o de representar-nos les coses.

La ***Crítica de la raó pura***, que apareix al maig de 1781 (segona edició el 1787), després d'un període de maduració de 12 anys, però escrita gairebé d'una sola tirada, en cinc o sis mesos, representa la investigació -la **crítica**- a què Kant

sotmet a la **raó** humana. L'obra més fonamental de Kant desperta escàs interès i els crítics posen en relleu la seva foscor i dificultat; poc després, no obstant això, suscita un enorme interès que la convertirà en el llibre que haurà de canviar radicalment l'orientació de la filosofia. A manera d'introducció a la seva obra, publica Kant, el 1783, *Prolegòmens a tota metafísica futura que pugui presentar-se com a ciència*. Continuen *Idea per a una història general concebuda en un sentit cosmopolita* (1784); *Resposta a la pregunta: Què és la Il·lustració?* (1784); *Fonamentació per a una metafísica dels costums* (1785); *Principis metafísics de la ciència natural*, amb un títol que recorda l'obra fonamental de Newton, en el centenari de la seva publicació; la segona edició, el 1787, de la *Crítica de la raó pura*; la **Crítica de la raó pràctica** (1788), el tema de la qual és la vida **moral** de l'home lliure, i la **Crítica del judici** (1790), que intenta crear una mediació entre **natura** i **llibertat**, o harmonitzar les dues *Crítiques* anteriors. El 1793, la publicació de *La religió dins els límits de la mera raó* (1793) i, després, del *El fi de totes les coses* (1794), obres ambdues sobre filosofia de la **religió**, és acollida amb disgust per les autoritats prussianes, en una època en què Frederic Guillem II (1786-1797) havia restringit la llibertat d'ensenyament i impremta, a diferència del que havien fet els seus antecessors, Frederic Guillem I, el Rei Sergent (1713-1740) i Frederic II el Gran (1740-1786), els quals havien estat summament tolerants. L'emperador ordena Kant que s'abstingui de tractar de temes religiosos, cosa que promet Kant i que compleix fins l'arribada del nou emperador, Frederic Guillem III, quan publica *El conflicte de les facultats* (1797). Abans havia publicat, el 1795, *Per la pau perpètua*. El 1797, apareix *Metafísica dels costums*, obra sobre filosofia del dret i de la moral, que cal distingir d'una anterior *Fonamentació de la metafísica dels costums* (1785), obra introductòria a les teories ètiques de la *Crítica de la raó pràctica*.

El 1796 Kant, als 73 anys d'edat i fatigat ja, abandona la docència a què s'havia dedicat durant quaranta anys, al llarg dels quals hi havia tractat en les seves lliçons de la majoria de temes que podien llavors ensenyar-se: **lògica**, **metafísica**, **matemàtica**, geografia física, **antropologia**, pedagogia, **filosofia de la història**, **filosofia de la religió**, **moral** i **filosofia del dret**. Kant havia seguit el costum d'utilitzar a les seves classes manuals que, segons compten els seus biògrafs, seguia molt a distància i la majoria de les vegades per destacar la magnitud dels errors que contenien. Escrivia anotacions al marge en aquests manuals i només amb les contingudes en la *Metafísica* de **Baumgarten**, utilitzada de 1758 a 1796, es van publicar posteriorment dos volums de comentaris crítics fets per Kant. De com eren aquestes classes destaca **J.G. Herder** el record que Kant «coaccionava gratament a pensar per compte propi», idea que concorda de ple amb l'exhortació de Kant, en la seva *Lògica*, segons la qual «ningú aprèn a filosofar sinó per l'exercici que cadascú fa de la seva pròpia raó» i en la resposta que dona a *Què és la Il·lustració?*, definint-la com la majoria d'edat que una època aconsegueix quan s'atreveix a pensar per propi compte. Alhora que l'activitat escolar, va mantenir també l'acadèmica: va ser diverses vegades degà de la facultat i, per dos cops, rector d'aquesta.

El 1799 apareixen ja símptomes de decadència en Kant i aquest abandona la tasca empresa de revisar tota la seva obra; l'ajuda i ordena els seus papers el seu deixeble, amic i biògraf Wasianski: la revisió iniciada va passar a denominar-se

Opus postumum. El tema fonamental del conjunt d'aquesta obra és la qüestió del «pas» dels principis metafísics de la ciència de la natura als principis empírics de la física.

Kant va morir el 12 de febrer de 1804, pronunciant les paraules: *Es is gut* [està bé]. A la làpida de la seva tomba es van enregistrar posteriorment les paraules amb què inicia la conclusió de la seva *Crítica de la raó pràctica*:

«Dues coses omplen l'ànim d'admiració i respecte, sempre nous i creixents com més reiterada i persistentment s'ocupa d'elles la meva reflexió: el cel estrellat que està sobre mi i la llei moral que hi ha en mi» (**veure text**).

2. El pensament de Kant: el «gir copernicà» en filosofia

El sistema filosòfic de Kant rep el nom general de «criticisme» o «filosofia crítica» i es troba exposat, sobretot, en les tres obres fonamentals de la ***Crítica de la raó pura***, ***Crítica de la raó pràctica*** i ***Crítica del judici***. Els elements introductoris d'aquest sistema els denomina pròpiament **filosofia transcendental** i els exposa Kant, principalment, en els *Prolegòmens* i en la primera de les tres *Crítiques* esmentades. Per «filosofia transcendental» entén l'examen a què cal sotmetre a la raó humana per indagar les condicions que fan possible el coneixement *a priori*, o bé el mer intentar respondre a la pregunta de «com són possibles els judicis sintètics *a priori*?», o a la de «com és possible l'experiència?», o bé a la de «com és possible la natura?». Kant diu també que la filosofia transcendental pretén saber «només si és en principi possible alguna cosa semblant al que s'anomena metafísica».

A fi d'entendre qualsevol d'aquestes preguntes, plantegem-nos les coses com fa Kant en la introducció als seus *Prolegòmens* i en les primeres pàgines de la *Crítica de la raó pura*. **Hume** va sostenir que, pel que fa al coneixement de les coses, no era possible anar més enllà del que ens donen a conèixer els sentits i la memòria. Kant va suposar que aquesta manera d'argumentar desproveïa de tot fonament, no sols a les teories físiques de Newton, sinó a qualsevol coneixement de l'experiència. Hume va centrar la seva crítica entorn de la qüestió -metafísica per excel·lència- de si podem pensar alguna relació necessària i universal entre els successos de la natura, és a dir, entorn de la noció de «causa». No podem fonamentar la seva noció -argumenta- ni en la sola raó ni tampoc en l'experiència; es deu només a una mena de **fe** irracional basada en el costum. No és possible, en conseqüència, la metafísica. Però és que tampoc hi haurà vertadera física -comenta Kant-, és a dir, no podrà haver-hi cap ciència de la natura o de l'experiència en general, si no és possible fundar-la en un coneixement causal. A l'afirmació de Hume que no és possible un coneixement universal i necessari de les coses, perquè tal necessitat i universalitat no es troben en l'experiència, Kant oposa la suposició que, no podent venir de l'experiència aquesta necessitat i universalitat i sent d'altra banda condicions necessàries d'un vertader coneixement, han de ser un element *a priori* d'aquest. Però amplia l'àmbit de l'afirmació de Hume: no sols la idea de causalitat no prové de l'experiència, sinó que d'ella no prové cap de les nocions fonamentals de la metafísica, d'igual forma que cap de les nocions fonamentals per entendre

l'experiència pot provenir de la mateixa experiència; provenen de l'enteniment sense més, de la mateixa estructura del conèixer. Per això diu Kant que deu a Hume «l'haver sortit ja fa molts anys del son dogmàtic».

Kant determina que, per entendre l'**experiència** (coneixement *a posteriori*), és necessari tenir coneixements que no vinguin de l'experiència (coneixement **a priori**): «encara que tot el nostre coneixement comenci *amb* l'experiència, no per això procedeix tot ell *de* l'experiència» (**veure text**). Només així pot tenir el **coneixement** empíric aquelles condicions que exigeix el vertader coneixement (universalitat i necessitat) i que la sola experiència no pot atorgar. Això equival a un canvi de mètode i a afirmar que no és l'**enteniment** el que es deixa governar pels objectes, sinó que són aquests els que se sotmeten a les lleis del coneixement imposades per l'enteniment humana: un «**gir copernicà**», segons sol dir-se, un canvi de 180 graus, una perspectiva radicalment nova. Segons Kant, aquest plantejament només és parcialment nou en la història, perquè un plantejament semblant es va fer en la matemàtica, als temps de **Euclides**, i en les ciències de la natura, als temps de **Galileu** (**veure text**).

Les matemàtiques gregues fundaven la seva certesa en la construcció de la figura que el geòmetra concebia en la seva ment; la ciència moderna funda la seva innovació en el fet que és ella la que interpel·la a la natura mitjançant les seves **hipòtesis**. En l'un i l'altre cas, «la raó només reconeix el que ella mateixa produeix segons el seu projecte». Igual ha de fer la filosofia si ha de progressar com a ciència, i ha de fer-ho en un doble pla: en el de la *sensibilitat* i en el de l'*enteniment* (**veure text**). Per la primera són *donats* els objectes a l'experiència humana, per la segona són *pensats*. En l'un i l'altre nivell ha d'haver-hi coneixement *a priori*, de manera que «només coneixem *a priori* de les coses el que nosaltres mateixos posem en elles». En això consisteix el *gir copernicà del pensament*, que ha de fer-se en filosofia a exemple de la intuïció de **Copèrnic**: si aquest, per explicar els moviments celestes, va entendre que era millor suposar que era l'home espectador qui girava, de manera semblant Kant creu que, en el cas que siguin els objectes els que es regulen per la manera com els coneixem i no al contrari, s'explica millor que arribem a conèixer-los d'una manera necessari i universal. A la filosofia li incumbeix, doncs, com a primer objectiu esbrinar si, abans de tota experiència, és capaç de conèixer quelcom aplicable a tot objecte de l'experiència. El tipus de coneixements *a priori* a que es refereix Kant és el que posen de manifest els **judicis sintètics a priori**.

La hipòtesi que planteja Kant és, doncs, *si* hi ha judicis sintètics *a priori* (**veure text**). Però ja que les *matemàtiques* i la *física* es consideren vertader coneixement, la pregunta es transforma en *com* són possibles els judicis sintètics *a priori* en aquestes dues ciències. D'altra banda, el vertader coneixement en general s'aconsegueix a través de la *sensibilitat* i de l'*enteniment*, per la qual cosa, coordinant aquests diversos però coincidents objectius, el pla de treball de la *Crítica de la raó pura* es disposa en els nivells següent:

- 1) **a:** Quines condicions *a priori* suposa el coneixement sensible?
b: Com són possibles els judicis sintètics *a priori* en la matemàtica?
- 2) **a:** Quines condicions *a priori* suposa el coneixement intel·lectual?
b: Com són possibles els judicis sintètics *a priori* en la física?

Demostrant, tant per al primer punt com per al segon, que hi ha elements *a priori* (A: *exposició metafísica*) i que tals elements són condicions de possibilitat de tot judici sintètic *a priori* (B: *exposició transcendental*), Kant es planteja si també per

a la *metafísica*, i per a la **raó pura**, hi ha elements *a priori* con els que puguin formar-se judicis sintètics *a priori*. Ha d'afegir, per tant, una tercera pregunta:

- 3) a:** Hi ha elements *a priori* de la raó pura?
b: són possibles els judicis sintètics *a priori* en metafísica?

Les respostes són afirmatives per a la primera i la segona part, i negativa per a la tercera. La filosofia transcendental no té més remei que reconèixer els límits de la raó humana; ignorar-los és caure a les xarxes enganyoses de la **metafísica** «natural». Per això, aquestes tres preguntes poden enunciar-se d'una altra (quàdrupla) manera:

- 1) Com és possible la *matemàtica pura*?
- 2) Com és possible la *ciència natural pura*?
- 3) Com és possible la *metafísica com a disposició natural*?
- 4) Com és possible la *metafísica com a ciència*?

Kant respon a la pregunta **(1)** en la ***estètica transcendental***; a la pregunta **(2)** en la ***analítica transcendental*** i, a les preguntes **(3)** i **(4)** en la ***dialèctica transcendental***; les tres parts fonamentals en què es divideix conceptualment la ***Crítica de la raó pura*** (veure gràfic).

Tots els interessos de la meva raó (tant els especulatiu com els pràctics) es resumeixen en les tres preguntes següents:

- A) Què puc saber?
- B) Què he de fer?
- C) Què puc esperar?

Crítica de la raó pura, Doctrina transcendental del mètode, A 805 / B 833
(Alfaguara, Madrid 1988, 6a ed., p. 630)

Ara bé, si la *Crítica de la raó pura* respon a la primera de les grans preguntes que es formula Kant (què puc saber?), les altres les intenta contestar en la ***Crítica de la raó pràctica***, en la ***Crítica del judici***, i en la resta de les seves obres, en les que aborda els grans temes de la filosofia. Per a una explicació d'aquests temes veure els continguts dels **termes relacionats**, i veure **gràfic**.

Obres de Kant

Termes relacionats

Enllaços:

<http://www.alcoberro.info/planes/kant0.htm>

<http://www.xtec.es/~lvallmaj/oficina/polis96/kantepis.htm>